

Lit.: Notices et extraits XXXII/2 pag. 146 num. XCVI; Haureau: Notices et extraits I. pag. 86; Bonnes pag. 202 num. 43.

Ms.: B. N. Lat. 483, 712, 3830, 3833, 14933, 14934, 16460, Auxerre 39, Évreux 38.

R É S U M É

J. Bistřický: La collection d'Homélie qu'on appelle l'Homiliaire de Zdik

Des deux homiliaires du XIIe siècle qui se sont conservés dans les pays du royaume de Bohême, l'Homiliaire d'Opatovice (en Bohême) et l'Homiliaire qu'on est convenu d'appeler « de Zdik », on a eu, jusqu'à présent, très peu d'application dans la littérature scientifique à l'étude de ce dernier. D'une part, on acceptait sans critique l'opinion de B. Dudík que les sermons de l'Homiliaire étaient l'œuvre de Jindřich Zdik († 1150), l'évêque d'Olomouc en Moravie; d'autre part, on réprouvait ce jugement de Dudík sans même appuyer ce refus d'une raison quelconque. Le premier à essayer de faire une analyse de cet Homiliaire a été le feu historien R. Holinka qui fut, malheureusement, empêché par la mort de finir ses études.

Le présent article tâche à résoudre, avant tout, le problème de l'auteur, ou bien des auteurs des sermons individuels de l'Homiliaire, et s'occupe à quelques autres questions rattachées à la genèse de l'Homiliaire, non seulement comme une collection de sermons homilétiques mais aussi comme un manuscrit.

Le texte des quatre-vingt-onze sermons de l'Homiliaire avec leur index fut conservé dans le manuscrit de l'ancienne bibliothèque du Chapitre d'Olomouc (sign. C 024) qui se trouve maintenant dans les Archives d'État à Olomouc. Le manuscrit fut écrit par une seule main qui accuse l'écriture des temps vers la moitié du XIIe siècle. Sur le premier folio en blanc, il y a deux notes additionnelles: «Sdiko Olomucensis episcopus» et «Iste liber est Olomucensis ecclesie, anathema sit quicumque ipsum detinuerit furtive». Le texte des sermons fut corrigé plus tard par quatre autres copistes. Comme il a été constaté déjà par R. Holinka, quelques-uns des sermons sont identiques avec ceux qui furent édités, sous le nom de Hildebert de Lavardin, dans le 171e volume de la Patrologie Migne Latine. Ces cinquante-trois sermons et encore huit autres n'appartiennent pas à Hildebert, mais au scolastique d'Angers Geoffroy Babion auquel le Catalogue de la bibliothèque de la Ville de Besançon attribue aussi douze autres sermons contenus dans l'Homiliaire. Yves des Chartres fut l'auteur de huit des sermons du même Homiliaire, et Anselme de Canterbury d'un; les autres dix sermons sont anonymes, mais ils sont basés sur des manuscrits. (Une description détaillée du Codex entier avec toutes les indications sur les manuscrits, édition et la bibliographie se trouve dans la seconde partie de l'ouvrage.)

L'Homiliaire ne peut donc pas être l'œuvre de l'évêque d'Olomouc, mais il représente un choix de sermons d'origine étrangère, pour la plupart française. B. Dudík a fondé son idée de Zdik comme l'auteur de cet Homiliaire sur l'interprétation de la première note écrite additionnellement sur le folio 1 a qu'il croyait un autographe de Zdik. Mais cette note fut écrite par une main bien postérieure à celle du texte lui-même; le copiste, en toute vraisemblance, écrivit le nom de l'évêque en même temps qu'il rafraichissait l'écriture de l'autre note laquelle était antérieure à la première et peu éloignée du temps de l'origine du manuscrit. Quant à la main dont cette note fut écrite, elle nous rappelle l'écriture des correcteurs qui — comme on le voit quand on fait la comparaison du texte du manuscrit avec le texte édité — ont basé leur corrections sur le même original dont s'était servi aussi le copiste du manuscrit. Quoiqu'une comparaison paléographique de notre manuscrit avec des produits incontestables du Scriptorium d'Olomouc du XIIe siècle n'ait pas encore été faite, il paraît néanmoins que le manuscrit fut écrit à Olomouc sur la base d'un original importé.

L'auteur exprime sa reconnaissance de beaucoup d'informations importantes sur les manuscrits étrangers à la Bibliothèque Nationale de Paris, à M. Leclercq, et surtout à Mme Vernet de l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes.

Josef Třiška:

STŘEDOVĚKÝ LITERÁRNÍ KRUMLOV

Jihočeská oblast projevila ve středověku velký kulturní vzestup, a to jak přímo v rožmberské residenci v Krumlově,¹⁾ tak i v jiných místech, v Třeboni, ve Vyšším Brodě, v Bavorově a jinde. Již v polovině 13. stol. byli zde Vítkovci pány prosperujícího dominia, které se táhlo na straně bavorsko-rakouské až k Dunaji. Od poloviny 14. stol. měla pak užší rožmberská oblast s krumlovským sídlem již význam pro literární a knižní život a vědomě napodobovala a soupeřila s Prahou.

Předhusitský Krumlov bylo město s trojjazyčnou literaturou: latinskou, českou a německou. Z české slovesnosti počátků 14. stol. se v Krumlově dochovaly, v opisech o něco pozdějších, zlomky Děinství Ježíšova. První jejich část nalezl r. 1885 krumlovský kaplan senior J. Jůsko na desce latinského prvotisku z r. 1474, obsahujícího latinský život Kristův.²⁾ Mezeru mezi prvním a druhým krumlovským listem, necelé dva listy, nalezl A. Rodler, ředitel biskupského budějovického semináře, na deskách latinské inkunabule.³⁾ Konservativní jazyk, rýmy i ráz Děinství mají tradiční souvislost se starším legendárním cyklem (např. Děť. kruml. 5 prozvána, Jidáš drkolenský 10 prozván aj.). V prolínání tří jazykových kultur se s latinskými a českými legendami šířily ve 14. stol. i německé legendy, zvláště „Bruder Philipps des Karthäusers Marienleben“ z počátku 14. stol. V Krumlově se dochovaly dva zlomky z tohoto německého Života Mariina: první z nich o 512 verších, psaný koncem 14. stol., byl na čtyřech pergamenových listech ve vazbě milánského prvotisku Epistolae Francisci Philelphi z r. 1461, který spolu asi s 250 prvotisky, rukopisy a mnohými listinami nalezl v klenutí místnosti nad velkou zákristíí kostela J. Jůsko.⁴⁾ Druhý zlomek je v minoritském rukopise 148, kde také písař Matouš Gluk opsál r. 1387 v jihočeském německém nářečí evangelní a epistolní perikopy pro krumlovské minority.

Literární rožmberská tradice se pojí teprve k Petrovi z Rožmberka

¹⁾ Český Krumlov. Jeho život a umělecký růst. Napsali Fr. Dvořák a j. Redakce a předmluva V. Mencla, 1948; V. Schmidt, Kulturelle Bedeutung der Stadt Krummaw, MVGD 48, 1910, 135—144.

²⁾ A. Patera, Staročeský zbytek rýmovaného děinství Ježíšova ze XIV. stol. ČČM 59, 1885, 114—126.

³⁾ A. Patera, Nově nalezené zbytky staročeského rýmovaného „Děinství Ježíšova“ ze XIV. stol., ČČM 63, 1889, 454—459.

⁴⁾ V. E. Mourek, Krumauer bruchstück eines mitteldeutschen geistlichen gedichtes, VKČSN 1888, 3—33.

(+ 1347), který vybudoval z Krumlova pevné rožmberské sídlo. K tomuto zkušenému právníku se tradičně váže již definitivní podoba Rožmberské knihy „Práva starého pána z Rožmberka“, která ovšem má starší základy. První pamětní knihy založili v Krumlově minorité, uvedení sem r. 1357, a klarisky, uvedené 1361; byla to dvě nekrologia, kam zapisovali v kalendářním pořádku zesulé spolubratry a sestry, klášterní dobrodince a přátelé (Praha UK VI B 9, XIV B 15).⁵⁾ Již „a. d. 1366 fr. Franciscus, confessor sororum in Grumnau ord. s. Francisci fratrum minorum, ... collectarium fecit scribi, quem Iacobus de Pylzna finivit fer. V. in die s. Dyonisi martyris“ (Praha UK XIII C 11). Svědectvím společenského vzestupu v Krumlově je slavnost ukazování ostatků s průvodem v 3. třetině 14. stol., která se konala každý rok o Božím těle a jejíž popis se dochoval v minoritském martyrologiu s nekrologiem (Praha UK XIV B 15, f. 139a—141a). Pro lid obojího jazyka byly zde provolávány invokace české a německé.⁶⁾ Z 2. pol. 14. stol. je také známá Zpovědní formule krumlovských klarisek.

Synové Petra z Rožmberka, Petr, Jošt, Jan a Oldřich, pečovali také o knižní kulturu v jižních Čechách. Třeboňskému klášteru, který 12. května 1367 založili, věnovali řadu knih, jak svědčí záznam na mnoha rukopisech: „Liber monasterii s. Egidii canonicorum regularium in Witignaw alias in Trziebon comparatus per nobiles dominos de Rosemberg primos ipsius monasterii fundatores.“ Proto také v duchu kulturního vlivu české reformace 26. června 1380 ustanovily Anežka, roz. z Walsee, vdova po Joštu z Rožmberka, a její švagrová Alžběta, roz. z Halsu, manželka Janova, na radu a se souhlasem Petra a Jana z Rožmberka, při kostele sv. Víta v Krumlově pro český lid českého kazatele neboli oltářníka a zřídily pro něho nadaci. Pro jeho potřebu založily knihovnu,⁷⁾ zvanou později kaplanskou, a zakládací listinou⁸⁾ stanovily i její knihovní řád. Jeho ustanovení jsou po knihovní rubrice augustiniánských kanovníků jedním z nejstarších knihovních řádů: nařizují signování a pečlivé uchovávání knih, zakazují půjčovat mimo město. Knihovna kaplanů byla asi dřevěná skříň o čtyřech řadách (ordines); v každé řadě byly dvě přihrádky (capsae), v nichž byly v 1. polovině 15. století knihy signovány a řazeny podle písmen abecedy. Ze starých signatur se zachovaly tyto:

⁵⁾ J. Emler, Dvě nekrologia krumlovská, VKČSN 1887, 198 n.; J. M. Klimesch, Urkunden- und Regestenbuch des ... Klarissinnen-klosters in Krummau, Praha 1904, 1—34.

⁶⁾ Vydal F. Tadra, Ukazování sv. ostatků v Českém Krumlově v XIV. věku, ČČM 54, 1880, 432—437.

⁷⁾ J. Volf, Založení t. zv. kaplanské knihovny v Českém Krumlově r. 1380, Marginalie 9, 1935, 1—8; K. Novotný (=Fr. Mareš), Boj o český jazyk v kostele a ve škole v Č. Krumlově, ČČM 84, 1910, 402; J. Tříška, Soupis rukopisů kaplanské knihovny v Českém Krumlově v Soupisu rukopisů v Třeboní a v Českém Krumlově, Praha 1958.

⁸⁾ V. Schmidt—A. Picha, Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen I, Praha 1908, č. 257.

C. I B ordo primus	Kr. cap. 240	C. II ord. I B	Mus. XIV D 4
		C. II or. I k	Kr. cap. 250
C. I L ordo 2us	Mus. XVII D 18	C. II or. II h	Kr. cap. 191
C. I N 2 ⁱ ordinis	Mus. XIII E 7	C. II or. II l	Mus. XII G 3
C. I O 2 ⁱ ordinis	Mus. XVI C 10		
C. I R 2 ⁱ ordinis	Mus. XIV B 12		
C. I Z 2 ⁱ ordinis	Mus. XIII D 4		
Cappsa prima C 3 ⁱⁱ ordinis	Kr. cap. 243		
D Tercii ordinis	„ 69		
C. I H tercii ordinis	Mus. XIII E 10	C. II or. III ff	Mus. XIII F 13
C. I O Tercii ordinis	Mus. XIII E 2		
C. I P or. Tercii	Mus. XVII D 21	C. II or. III R	Altum Vadum 48
C. I or. 4 B	Kr. cap. 245		
C. I or. 4 C	Mus. XIII D 10	C. II or. III C	Třeboň A 11
C. I or. 4 d	Mus. XIV D 3		
C. I or. 4 ff	Mus. XIV B 8		
C. I or. 4 S	Mus. XV C 6		

Na rozhraní 14.—15. stol. působily v Krumlově nebo měly k němu vztah významnější osobnosti. Jednou z nich byl vzdělaný krumlovský farář Hostislav z Bílska (+ 1414), který mnohokrát vystupuje v rožmberské společnosti a v různých úředních funkcích a který podle F. M. Bartoše měl vliv na Petra Chelčického. V Krumlově roste počet *písařů*. R. 1395 Jan z Vyššího Brodu, odjinud z Krumlova, opsál vyšebrodský rukopis XXXIV. Rkp. krakovské UK 1234 je psán v Krumlově od písaře Václava r. 1395 na zakázku Štětknovu, a to pro kapli betlémskou (L. Klicman, VČA 1893, 72).

R. 1400 bylo opsáno v Krumlově Alphabetum aureum (Praha UK IX D 7 a V D 12). Ondřej z Chvalšín, menší mansionář kostela pražského, opsál dva rukopisy vyšebrodské: č. XVII v roce 1404 a č. 75, kde je Lucianus a Quadripartitus. Z krumlovského rožmberského okruhu humanistického z poč. 15. stol. pochází i rukopis pražské UK VIII A 19, kde je na f. 28a—34b opsáno proslulé petrarkovské Consilium paternum Caroli IV., a který byl darován kostelu ve Svinech. O české kazatele se nejvíce postaral kaplan Jindřicha z Rožmberka Jan, jinak Hašek z Krumlova, který pro ně opsál rukopisy pražské UK I C 28, Mus. X A 7, drkolenské 68 a první část č. 125 a věnoval jim musejní rukopis XIII D 4. Sám Jindřich z Rožmberka byl ve styčích s Janem z Jenštejna. „Ad christianissimum dominum Henricum“ se ještě po jeho smrti obrací bludný skladatel veršovaných „Sermones ad Bohemos“, blízký rožmberskému Krumlovu. Již před r. 1411 ještě za Jindřicha z Rožmberka (+ 1412) proniklo do Krumlova husitství, bylo zde utiskováno, a proto Hus poslal list Janu Bradáčkovi (Barbatovi) do Krumlova a povzbuzoval své stoupence k statečnosti.⁹⁾

Vychytralý a lstivý diplomat Oldřich z Rožmberka (1403—1462) vytvořil

⁹⁾ F. M. Bartoš, Husův ctitel J. Bradáček z Krumlova, JSH 16, 1947.

na svém krumlovském okázalém dvoře již ovzduší feudálně humanistické. Na humanistickou pohostinnost a způsob života na Krumlově, kde se sprá-
telil s Václavem z Krumlova, vzpomínal ještě v r. 1457 Eneáš Silvius v do-
pise Oldřichovi: *Denique semper nobis ante oculos est humanitas illa
atque urbanitas, quam nobis et Procopio Rabensteino ostendisti in Crume-
nau.*¹⁰⁾ Oldřich nejen hospodářsky a společensky usiloval povznést posta-
vení svého rodu, ale nešťítel se ani listinných podvrhů, vzniklých v jeho
velké kanceláři k podpoře rodových nároků. Vedle nich užíval i popula-
risujících básnických fikcí. Sem patří skladba ve vlasteneckém dalimi-
šovském duchu s protikrálovskou tendencí „Král Přemysl Otakar a Záviše“,
oslavující s různými básnickými příměsky a výmysly Záviše jako člena
rozmberského rodu. Genealogické zmínky o Vítkovi, otci rúží, trubadurská
romantika, jak „Záviše mnoho dobrých písní skládáše“, rytířský motiv
o turneji a klání všelikém a kurtoasně elegický závěr, že Závišovy „smrti
mnohá paní plakala“, poněkud ukazují náladu a vkus v Oldřichově okruhu.
Z půdy připravené Oldřichem vznikla pak u jeho potomků fikce o italském
původu Vítkovců.¹¹⁾

Z rožmberského prostředí a z italských vlivů vyrostl v padesátých letech
Václav Hněvsín z Krumlova. Narodil se v Krumlově r. 1425. Studoval na
universitě vídeňské a padovské (zde kanonické právo). Vystupoval v rožm-
berských službách. Stal se kanovníkem, děkanem pražské kapituly a ad-
ministrátorem pražského arcibiskupství. Seznámil se jistě již r. 1451 s Ene-
ášem Silviem, stal se jeho důvěrným přítelem a dal se do boje proti Roky-
canovi. Zemřel náhle 13. 12. 1460.

Značná je literární činnost Václava z Krumlova. Z prvních prací je asi,
jak soudí R. Urbánek, *Oratio panegyrica de Meynharde, barone inclito
Novodomaeo*, nyní ztracená. Na dotaz Jindřicha z Rožmberka odpovídal
ve dvou traktátcích asi z r. 1454: *De delacione preciosarum vestium* a *De
torneamentorum et hastiludiorum exercicio*. V obou vystupuje plně práv-
nické vzdělání autorovo. Oba spisy jsou scholastickým, logicky uspořáda-
ným sepsáním bodů pro et contra, v nichž autor zaujímá střední stanovisko.
Řadou definic, zpracovanou již poněkud traktátově, je i *Tractatus de resti-
tutione bonorum alienorum quocumque modo quesitorum*, k němuž se
družil právníký *Modus legentibus Decretum intelligendi*.

Z oboru theologie je Traktát neboli kázání o církvi, v němž hájí její jed-
notu. Na cestu bojovného katolictví se dává spisem *De signis hereticorum*
(r. 1458), kterého se užívalo i ve výtahu *Signa hereticorum triginta unum*.
Jako oficiální zástupce českého katolictví vydával pak *Accusaciones contra
Rokyczanam*, sepsané v 70 bodech. Dověšením cesty tohoto katolického
právníka a theologa je r. 1459 obsáhlá *Edicio contra Rokyczanam*.

Knihovna učeného Václava z Krumlova byla veliká a různorodá. Byly
v ní spisy hlavně z kanonického práva, dále theologická literatura, ale
i spisy Ciceronovy a Ovidiovy, mamotrekt, z dobového písemnictví, týkají-
cího se sporů katolíků a utrakvistů, listy proti Husovi a Viklefovi, dopisy

¹⁰⁾ Schmidl—Pícha, Das wissenschaftliche Leben und der Humanismus in Krumm-
au im 15. Jahrh., MVDGB 42, 1903, 64 n.

¹¹⁾ B. Rynešová, Kdy vznikla fikce o italském původu Vítkovců, Sborník Friedrichův,
1931, 369 n.; J. Salaba, Králová Kunhuta a rožmberská tradice, JSH 1946, 15—19.

Kapistránovy. Velmi by nás zajímal „*Libellus de instruccione regis Wences-
lai*“, který patřil asi do skupiny literárních rad (jako je *Consilium pa-
ternum*). V některých rukopisech si dal Václav vymalovat i svůj znak (ex
libris): žlutého dráčka v modrém štítě (např. Praha KNM XVII C 18a).
Knihy Václava z Krumlova byly signovány písmenem W a číslicí obyčejně
římskou: W VI (Praha KNM XVII C 18a), W VIII (Praha Kapit. I 22-1),
W IX (Praha Kapit. I 22-2), W XI (Vyšší Brod 121), W XVI (Praha Kapit.
I 2), W XVII (Č. Krumlov, kaplan. 182), W XLI (Praha Kapit. I 66), W 56
(Č. Krumlov, kaplan. 178). Svou knihovnu odkázal Václav mladšímu kra-
janovi, administrátoru a děkanovi pražskému Janu Šimánkovi z Krumlova,
který k ní pořídil inventář, a po jeho smrti pražskému kostelu. V inventáři
knih Václava z Krumlova se praví o rukopise KNM XIII E 12: *Magnus Al-
bertus de officio misse, quem ego rubricavi et ad ligandum dedi*. V expl.
tohoto rkpu v KNM je psáno: *ego Ioannes de Crumlow eundem rubricavi
et ligari procuravi*. Inventář knih Václava z Krumlova sepsal tedy Jan
z Krumlova, nelze v něm však určit tyto Václavovy knihy: Praha UK I G 12
(opsal Traktát na f. 119a—129a), KNM XIII C 10, Kapit. Cim. 5, C 21-2, G 18,
M 6 archiv. VI 5, Vyšší Brod 119.

K Václavovi z Krumlova jako vzoru se připojil i *Hilarius Litoměřický*
(1412—1468), neměl však jeho mravní bezúhonnosti. Byl v hospodářských
a politických stycích s Janem z Rožmberka. Když byl dán Jiří z Poděbrad
r. 1466 papežem Pavlem II. do kladby, vyvinul Hilarius ofensivu proti
králi a napsal „Traktát k Janovi z Rožmberka“ o sesazení krále Jiřího.¹²⁾
Originál traktátu chovaný na krumlovském hradě se dostal do tamní je-
suitské koleje a odtud do pražské UK XVII F 32. Hilariovým protikladem,
slovesně i ideově nejušlechtlejší osobností mezi humanisty pražského
a rožmberského okruhu poděbradské doby byl Jan z Rabštejna, který své
humanitní stanovisko ke králi Jiřímu projevil svým Dialogem.

Českým spisovatelem kroužku rožmberských katolických humanistů byl
třetí syn Oldřicha z Rožmberka *Jošt z Rožmberka* (1428—1467). Ovzduší
na otcově dvoře, vliv jeho učitele Mikuláše ze Sedlčan, tvorba vagantů
a rekatolizační úsilí působily z mládí nejvíce na jeho pozdější činnost.
Stal se generálním převorem johanitů v zemích střední Evropy, proboštem
vyšehradským a r. 1456 byl zvolen v Bratislavským biskupem.

Joštovy spisy se dochovaly v Korandově manuálu (Praha UK XVII
F 2). Za svého pobytu v Praze r. 1465 napsal „*Spis králi Jiřímu proti přijí-
mání pod obojí*“. V „*Listě královně Johanně*“ z r. 1467 doporučoval Jošt,
výtečný kazatel, jednotu církve a jednotu národa. Téhož roku poslal králi
Jiřímu „*Třinácté šprochuov vajovských*“. Působila zde na Jošta dicta nebo
dictamina vagorum — skládání vagantů, která poznal v mládí na krumlov-
ském dvoře a podle těchto „vagů“ — vagantů nazval své šprochy (průpo-
vídky) „vajovskými“.¹³⁾ Tyto vajovské šprochy byly u nás uměleckým do-
zněním tvorby středověkých vagantů a žáků. Jejich obsah je obecný, oby-
čejně morální a didaktický, vtípně paradoxní. Péči věnoval Jošt formě:
jsou to aforismy s rýmovanými kadencemi.

¹²⁾ Zd. Tobolka, Hilarius Litoměřického Traktát k panu Janovi z Rozenberka, Praha 1898.

¹³⁾ Viz A. Truhlář, Dodatky a opravy k biografickým spisov. čes., ČČM 1913, 188,
č. 239.

Již v prvních dvou šproších narážel na vzájemnou souvislost obecných protikladů, zvláště dobra a zla, moudrosti a nemoudrosti: „Zlosyn najde zlosyny a dobrý nebude bez družiny.“ Tradice světsky žákovská a žertovně misogynická byla tak silná, že varoval ve 12. šprochu před vládou kněží a žen. Joštovi odpověděl *Třinácti nešprochy vajovskými* Václav Koranda ml. Také Joštův „*Spis o spravedlnosti a nespravedlnosti*“ byl založen na morálních obsahových protikladech a stylizován v rýmovaných dikólech nebo trikólech. Tak Jošt latinskou scholastickou moudrost a její stylistické dovednosti vhodně zčeštil.¹⁴⁾

Krumlovský jagelonský humanismus byl pod vlivem boloňského profesora *Filipa Beroalda st.* (7. XI. 1453—17. VII. 1505),¹⁵⁾ který byl známým podporovatelem a příznivcem českých studentů. Vedle mladých pánů z Rožmberka u něho z nejznámějších Krumlovanů studovali Alexandr z Krumlova (+ 1496) a Martin z Krumlova, s nimiž pak stejně jako s Václavem z Rovného udržoval italský humanista přátelství po celý život. K humanistickému kroužku krumlovskému, který byl soustředěn kolem kancléře Václava z Rovného, patřil jak rožmberský hrad, tak „český kostel“. Ráz kroužku není bohužel literárně tvůrčí, má ráz receptivní a přípravný, po jistých stránkách pak dovršuje starší domácí tradice krumlovského středověku.

Alexandra z Krumlova, který se stal postupně doktorem práv, farářem krumlovským, kanovníkem pražským a arcijáhnem bechyňským, povzbuzoval mnohokrát Beroaldus k pěstování literatury. 17. října 1489 mu píše: „*Credo te, distentum sacerdocio sacerdotalibusque negociis, libris bellum indixisse, cum quibus redeundum est in gratiam. Illi te exornant, tu illos cole! Quid enim iam senescens homo potest facere melius quam se in ocio litterario collocare, quam inter Musas mansueciores diversari.*“ Z knihovny Alexandra z Krumlova se zachoval rukopisný sborník původně píseckého oltářníka Řehoře v pražské KNM XVI F 11, kde se čte na pergamenovém ústřížku u předního předešlé: „*Liber Iohannis notarii Welessinensis, iam autem Alexandri . . .*“, dále dva prvotisky: Ciceronovy *Officiorum libri*, Laelius a Cato (Benátky, Bernardinus de Novaria a Bernardinus de Luere, 1484 — Č. Kr. zám. kn.) a P. Lombarda *Sententiarum libri* (Norimberg, A. Koburger 1481 — Praha KNM 68 B 3).

Ze všech českých studentů si Beroaldus nejvíce oblíbil *Martina Mareše z Krumlova*, který u něho studoval na náklad svého švagra Václava z Rovného v letech 1487—1493. Jeho vývoj jako studenta můžeme sledovat v humanistické Beroaldově epistolografii. Martin je podle něho „*bene moratus et bene litteratus*“ (18. VII. 1487); „*Philomates . . . , hoc est amator doctrinarum cupidusque discendi*“ (5. X. 1489); „*inter scholasticos Transmontanos probatissimus*“ (1490); „*Martinus Crumloviensis, Transmontanus quidem, sed probitate et erudicione Cismontanis comparandus*“ (21. III. 1491); „*Dignus profecto est Beroaldi contubernio, non indignus Volaterani amici-*

¹⁴⁾ Spisy Jošta z Rožmberka vyd. K. J. Erben ve Výboru Mat. 2, 722—731.

¹⁵⁾ B. Ryba, Filip Beroaldus a čeští humanisté, 1—39; Fr. Matouš, Soupis prvotisků z českobudějovických knihoven, 40—94; Vl. Denkstein, Románská renesance v inkunabulích jihočeských humanistů, 95—101. Tyto stati o krumlovském humanismu z okruhu *Martina Mareše a Václava z Rovného* vyšly ve „Zprávě o činnosti městského musea v Č. Budějovicích za léta 1932 a 1933“, České Budějovice 1934.

cia, qui probos et modestos viros diligit, precipue litteris deditos“ (Epistola Iacobi Volaterani 11. IV. 1491); „*iam emunctus, iam eruditus est*“ (19. II. 1492); „*Martinus noster . . . existimat vitam sine litteris non esse vitalem, iam pastum disciplinarum cognoscit esse suavissimum*“ (3. VII. 1492).

Beroaldus s Martinem Marešem, který se stal doktorem práv, farářem krumlovským (po Alexandrovi), arcijáhnem bechyňským a kanovníkem i oficiálem v Bratislavě, udržoval písemný styk až do smrti (+ 14. II. 1499 ve Vratislavi). Ještě r. 1498 mu Beroaldus píše, že se zasnoubil, posílá mu svou knížku a těší se, že od něho brzy dostane dopis.

Martin již za studií boloňských si začal zakládat svou knihovnu, v níž jsou četně zastoupeni klasikové Platon, Caesar, Cicero, Suetonius, Plautus, Propertius, Vergilius a j. Do svých prvotisků si zapsal zpravidla: „*Iste liber est mei Martini de Crumlovia.*“ Mnohé si po straně také glosoval jako Ciceronovy Tuskulské rozhovory. Sám si také opsal dopisy Filipa Beroalda českým humanistům (Praha KNM X B 13).

Krumlovské sídlo rožmberské poutalo k sobě svou štedrostí a slávou i cizí humanisty. Tak v Krumlově v l. 1497—1498 žil holandský básník *Jakub Canter*, který složil ve Zlaté Koruně drama *Rosa Rosensis*¹⁶⁾ o původu Rožmberků z italských Ursinů a odtud „z *Ilia a samé Venuše*“. Zprostředkovatelem této fikce byl mu snad *Václav z Rovného* [1448—1531].¹⁷⁾ Václavův život byl naplněn činností hospodářského, úředního a kulturního rázu. Za jeho zásluhy jej Vladislav 6. března 1488 povýšil do vládyckého stavu a dal mu erb.¹⁸⁾

Už od mládí lákala Václava z Rovného krásná literatura středověká i humanistická: 6. 7. 1469 dokončil v Krumlově opis formulářové sbírky a komedie Polyxený Leonarda Aretského (Praha UK I E 40), r. 1474 si opsal některé dopisy Eneáše Silvia, báseň Pamphilus a Alanův spis *De fortuna* (Praha UK I G 34), konečně si též opsal některé listy a spisy Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic (Praha UK I D 3). S opravdovou vášní sbíral knihy (např. mu patřily pražský rkp KNM II C 10 z r. 1445, vyšebrodský 47 a jiné). Mnoho rukopisů a prvotisků získal od přátel, např. rukopisný lat. Nový zákon Jiřího z Litoměřic z r. 1472 (Praha KNM XIV F 18) mu po smrti Jiřího dal jeho bratr Křtěn, lat. Zjevení sv. Brigity (Praha KNM XIV C 12) mu daroval r. 1497 Petr z Rožmberka. Konečně po smrti svého švagra *Martina Mareše* (+ 1499) získal celou jeho knihovnu.

Vzdělaný rožmberský kancléř Václav z Rovného soustřeďoval kolem sebe humanistickou družinu krumlovskou jagelonské doby. Z literárních a společenských styků byla nejdůležitější Václavova korespondence s Filipem Beroaldem od 18. 7. 1487. Chválil kancléře a psal mu Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic. Z Krumlovanů se přátelsky stýkal s Jiřím z Litoměřic, českým kazatelem v kostele a milovníkem knih. Stárnoucímu kanc-

¹⁶⁾ B. Ryba, Iacobus Canter Frisius: *Rosa Rosensis*, Budapešť 1938.

¹⁷⁾ H. Gross, Václav z Rovného, rožmberský kancléř na Krumlově, dobrodinec ústavů církevních. Zemřel 1531. Sborník historického kroužku 7, 1906, 193—199; 8, 1907, 77—90; V. Schmidt—A. Picha, Das wissenschaftliche Leben und der Humanismus in Krumm- im 15. Jahrhundert, MVGD 42, 1903, 61—77; B. Lifka, Knihovny státních hradů a zámků, Praha 1954, 8—9.

¹⁸⁾ Orig. Č. Krumlov, prelátský archiv C, 100, 32.

léři byl podněcovatelem krumlovský kněz Ambrož, téměř jako jeho adoptivní syn.¹⁹⁾ Balbín o činnosti Václava z Rovného praví: „*ejus quaedam monumenta citantur, quae nondum in manus meas venerunt*“.²⁰⁾ V rožmberském kancléři jako osobnosti na přelomu dob splývalo středověké křesťanství s renesančním životním, literárním a výtvarným stylem.

Své sociální cítění projevil kancléř v poměru ke krumlovským kaplanům. Vidíme je např. v listině z 25. ledna 1499, kterou „*kaplané, jináč ol-tářníci v kostele svatého Víta v Krumlově*“ slibují: „*Jakož Václav z Rovného, kancléř . . . pana Petra z Rožmberka, . . . lítost na námi maje, že sme se neměli kde shrnúti, duom jest nám kúpil ten, kterýž byl někdy Králuov perníkárúov, a jeho skutečně postúpil a nám i našim budúcím . . . dal jest, . . . podvolili sme se . . . jednu do roka službu, kteráž latině anniversarius slove, udělati za sarchu psaného Václava, za paní Alžbětu manželku jeho. . . , za Apolenu dcerku jich . . . i všecky jich přátely . . . v neděli postní, jenž slove Iudica*“.²¹⁾ Tento dům slul od té doby dům kaplanský.²²⁾ Václav si však o kaplany získal ještě trvalejší zásluhy: V letech 1518—1520 dal pro ně postavit u kostelních schodů krásný patrový dům — prostornou raně renesanční kaplanku s gotickými klenutími (sklepy). Tento velkolepý dar potvrdil 2. listopadu 1518, kdy také nařizuje: „*kapla má všeckněm spolu svobodna býti, v kteréžto kniehy obecnie mají býti chovány*“.²³⁾ [Obecními knihami se rozumějí zřejmě společné (communes) knihy kaplanů, které mají ukládat v kapli v 1. patře.] Nad vchodem dal vytesat nápis: „*Anno salutis MCCCCXX Venceslaus Rovnensis*“ Do klenuté kaple pak uložili kaplaní své dosavadní knižní poklady.

Václav, který knihy dostával, zase jiným dával. „*Nábožným pannám klášteřa krumlovského*“, kam vstoupila jeho dcera Apolena, „*na památku Alžběty manželky . . . najmilejšie*“ dal český žaltář. Ciceronův spis *De officiis* věnoval Ambroži, třeboňským „*spolubratrům*“ další dva prvotisky. Ale hned po dostavění kaplanky stal se starý kancléř největším knižním mecenášem jihočeským: kaplanům věnoval celou svou bohatou knihovnu s cennými rukopisy a tisky, které si horlivý sběratel za celý život nashromáždil. Do většiny knih zapsal vlastnoruční věnování, obyčejně v lapidární distichové formě „*Author constructe domus . . .*“

Doba Václava z Rovného je obdobím rozmachu krumlovských knihoven. Z krumlovské fary tento rozvoj podporoval český kazatel a knihvazač Bartoloměj Trnka (+ 1533).

Stejně živý knižní ruch byl už v 2. pol. 15. stol. v klášteře. Zasloužili se o něj dva zdejší minorité moravského původu Jiří z Opavy, český kazatel, a Michal z Krnova. Jiřího z Opavy byly minoritské rukopisy náboženského obsahu 72 a 146. Michal z Krnova si opsal čtyři postilové sbírky 144, 145, 258 a Umprum D - 5888. Pro klášter opatřil také prvotisk *Sermones Meffreth* alias *Ortulus regine*, pars hyemalis (nyní v Zlaté Koruně). Rozkvět klášterní knihovny byl zvláště v l. 1479—1509 za kvardiána Václava, řečeného Valda Iuleus, o němž se v úmrtním kalendáři klášteřa poznamenává: „*Anno*

¹⁹⁾ V. Březan, *Život Viléma z Rožmberka*, Praha 1847, 132—133.

²⁰⁾ B. Balbini *Bohemia docta* II, 292 (ed. R. Ungar).

²¹⁾ Orig. Č. Krumlov, prelátský archiv ve dvou exemplářích: 1/D, 127, 12; 2/D, 122, 7.

²²⁾ Orig. Č. Krumlov, prelátský archiv B 40, D 123, 8.

²³⁾ H. Gross, *Václav z Rovného . . . Sborník historického kroužku* 8, 1907, 87.

d. M°CCCC°IX° obiit . . . fr. Wenceslaus dictus Walda Iuleus qui gerebat officium gwardianatus in Crumlovvia XXX annos, qui edificare fecit ambitum; eciam librariam augmentavit in multis voluminibus et alia multa bona fecit conventui“.²⁴⁾ Za něho byly také r. 1502 knihy i s ostatními cennými věcmi klášteřa popsány.²⁵⁾ Dveře hradu a kaplanského domu byly otevřeny čerstvému proudu humanistických tisků italských a německých, ale vydání klasiků a humanismus za klášterní zdi nepronikaly.

Třetím desetiletím 15. století doznívá literární středověk, na jehož konci Václav z Rovného organicky dovršuje místní tradice jihočeské gotiky a uvedením i prosazováním humanismu zahajuje novověk . . .

Přílohy

1.

Inventarium librorum reverendi in Christo patris Wenceslai de Crumlow, decani et administratoris archiepiscopatus Pragensis, quos legavit ad usum Iohannis de Crumlow in vita sua et post mortem eius sancte Pragensi ecclesie matri sue.

Primo in iure canonico:

Decretales.

Sextum.

Clementinas (Č. Krumlov, Kaplan. 181 (№ 37)).

Librum conciliorum.

Lecturam super primo decretalium super prima parte (Praha KNM XVII C 18a).

Lecturam super secunda parte primi libri decretalium.

Lecturam super prima parte secundi libri decretalium (Praha Kapit. I 22-1).

Lectura super 3°, 4° et 5° libris decretalium simul in uno volumine

(Praha KNM XVII C 18b).

Reportata super Digesto veteri.

Repeticiones (Praha Kapit. I 22-2 ?).

Mercuriales (Praha Kapit. I 2).

Lectura Iohannis de Lignano super primo et secundo decretalium in uno volumine

(Praha Kapit. I 7-1).

Lectura super 3°, 4° et 5° decretalium in uno volumine (Praha Kapit. I 7-2).

Glosa Io. Mo[nachi] super VI.

Repertorium super decreta.

Lectura super prima parte primi in asseribus destructis.

Liber Inforciatus.

Sermones s. Thome de Aquino de venerabili eukaristia, cuius principium est *De sacrosancto corpore domini*.

Item libellus de nativitate s. Marie virginis et de infancia salvatoris.

Item libellus de instructione regis Wenceslai.

Synonima Tullii in Rethorica (Praha Kapit. M 112).

Ieronimus de viris illustribus.

Tullius de senectute, item de amicitia, item de officiis et hoc in uno volumine

(Praha KNM X A 9).

Item liber quidam super 4° libro Sentenciarum.

Architrennius autor in parvo libello.

²⁴⁾ J. M. Klimesch, UB Klariss. Kr. 17.

²⁵⁾ Orig. Č. Krumlov, stát. archiv I 3 K^B 50.

- Methamorphoseos Ovidii.
 Item pustilla fratris Hugonis¹⁾ cardinalis super psalterio.
 Autor Fortunatus.
 Concilia quedam doctorum.
 Conclusiones super libro Sentenciarum.
 Quedam forme supplicacionum.
 Item distinciones Mauricii.
 Item historia Yoseph.
 Item Floretus (Praha Kapit. D 92-2).
 Passagium Francorum.
 Sexterni in coopertorio, quorum principium est Excommunicatus maior.
 Mamotractus (Praha UK XIX B 4).
 Magnus Albertus de officio misse, quem ego rubricavi et ad ligandum dedi
 (Praha KNM XIII E 12).
 Albertus super ewangelio Missus est de beata virgine, quem similiter dedi ligare.
 Item plures sexterni, qui continent epistolas concordie contra Hus et Wikleph
 (Praha Kapit. C 66-1).
 Item sexterni in epistolis Tullii.
 Item sexterni super simbolo.
 Item Acta concilii Constanciensis.
 Item Epistole Cipriani in sexternis (Praha Kapit. A 81).
 Item Tractatum de signis hereticorum.
 Item Tractatum, qui incipit Spiritus est qui vivificat.
 Item Tractatum de ecclesia et eleccione (Praha KNM XV D 5 ?).
 Item plures epistolas Capistrani et aliorum.
 Item libellos et tractatus pro hereticis et contra hereticos, quorum nescio nomina.
 Item plures Sermones de precipuis festivitibus in diversis sexternis et cartis.
 Item sexterni sunt certi magni, qui continent partem Vincencii historiarum.

Originale inventarii, quod Pragae in archivio capituli in cod IX, fol. 29ab asservatur, manu Iohannis Šimankonis de Crumlov conscriptum est.

2.

Anno domini MCCCC secundo tyto věci v klášteře popsány jsú:

- Item volumina biblie quatuor in pargameno.
 Item libri moralium, tria volumina in pargameno (Praha Umprum B-5600).
 Item postille beati Thome super quatuor ewangelistas, quatuor volumina.
 Item pastorale beati Gregorii, tabulas super moralia.
 Item postilla magistri Mathie super epistolas dominicales tocius anni.
 Item Compendium theologicę veritatis et Scintilla Bede super bibliam.
 (Praha UK Krumlov Min. 42).
 Item Scolastica historia.
 Item dialogon beati Gregorii.
 Item legenda beati Francisci (Praha Umprum B-5818).
 Item Sermones de sanctis, nova impressio.
 Item Sermones dominicales per circulum anni.

¹⁾ „fratris Hugonis“ bis scribitur.

- Item Quadragesimale Iakob de Voragine (Praha UK Krumlov Min. 257).
 Item Manutrattus (Praha UK Krumlov Min. 249).
 Item Soleloquium beati Augustini.
 Item Sermones Bernhardi super cantica canticorum et epistola eius ad Eugenium papam
 in parga(meno).
 Item Iacobinus de tempore.
 Item Sermones de tempore.
 Item Sermones Wenceslai de Praga postilla, pars estivalis (Praha UK Krumlov Min. 97).
 Item aliud volumen cuiusdam, pars estivalis.
 Item Sermones boni de tempore, estivalis.
 Item lectura Nicolai de Lira super quatuor ewangelistas in pargameno.
 Item Registrum beati Gregorii, impressio.
 Item Vocabularius utriusque iuris.
 Item Sermones de sanctis in pargameno.
 Item liber de sacramentis.
 Item Cassiodorus super septem psalmos (Praha UK Krumlov Min. 56).
 Item Sermones super epistulas et ewangelia.
 Item Manutractus wlgaris.
 Item Quadragesimale de tempore (Praha UK Krumlov Min. 8).
 Item Maleus maleficarum.
 Item Sermones Ortulus regine.
 Item Holgot super libros sapiencie (Praha UK Krumlov Min. 70).
 Item Vetus testamentum.
 Item Thesaurus novus de tempore.
 Item Sermones de tempore.
 Item Sermones quadragesimales thesauri novi.
 Item legende sanctorum in pargameno.
 Item Summa Calderini super ius canonicum.
 Item Codicium imperibile.
 Item Casus Bernhardi longi super decretales.
 Item Vocabularius utriusque iuris.
 Item processus iuris.
 Item vocabularius boemicalis et passio Christi.
 Item postille et collecciones super ewangelia per annum.
 Item Sermones Ludovini in pargameno.
 Item Sermones per annum.
 Item Sermones de sancta virgine Katherina.
 Item Sermones Mefret.
 Item Leonhardus de Utino (?).
 Item Sermones Bonventure.
 Item Sermones Parati¹⁾ de tempore et sanctis.
 Item Rupertus de sanctis.
 Item pars estivalis de sanctis.
 Item Quadragesimale gricet (?).
 Item Henrici de tempore et sanctis.
 Item Dormi secure.
 Item Concordancias super ewangelia.

¹⁾ scr. parate.

- Item Summa s. Bernardi super ewangelio eterno.
 Item Sermones magistri Vani de tempore.
 Item discipuli de tempore et sanctis.
 Item Vitas patrum.
 Item Speculum exemplorum.
 Item Summa de viciis in pargameno.
 Item lavacrum consciencie et tractatus de horis canonicis dicendis.
 Item Tractatus de sacramentis et ymnarius et prosarius cum glosa.
 Item postilla super ewangelia post pasche.
 Item Sermones de sanctis.
 Item Sermones Augustini ad heremitas et Summula confessionum Anthonini.
 Item libellus de septem sacramentis.
 Item Sermones de sanctis in pargameno.
 Item Racionale divinorum.
 Item preceptorium aureum.
 Item postilla magistri Conradi (Praha UK Krumlov Min. 10).
 Item Sermones super epistolas.
 Item Breviloquus.
 Item Holgot de tempore super ewangelia.
 Item Sermones, epistole per circulum anni et quadragesimalia et dedicacionem.
 Item Novum testamentum in papiro olim Petri de Praga.
 Item Biblia in papiro.
 Sermones diversi.
 Item diversa collecta (Praha UK Krumlov Min. 139).
 Item omelia de tempore et sanctis egregium.
 Item institutiones in pargameno.
 Item secunda secunde beati Thome.
 Item Summa predicancium.
 Item Hugo super libros sentenciarum.
 Item Clementine.
 Item Summa angelica.
 Item liber qui dicitur aurea lingwa (Praha UK Krumlov Min. 67).
 Item pugna contra vicia et lumen anime.
 Item Sermones hiemales de tempore.
 Item Sermones de sanctis.
 Item Sermones de tempore.
 Item vocabularius.
 Item Collectorium in latino (Praha UK Krumlov Min. 189).
 Item Sermones de tempore.
 Item alias Sermones de tempore.
 Item Novum testamentum in papiro (Praha UK Krumlov Min. 147).
 Item Sermones de sanctis in pargameno.
 Item pars hiemalis de tempore (Praha UK Krumlov Min. 142).
 Item pars estivalis de tempore (Praha UK Krumlov Min. 141).
 Item iterum pars estivalis de tempore.
 Item Sermones diversi.
 Item iterum alii diverse collecte.
 Item de creacione mundi in wlgari in thewtonico.
 Item collecta de creacione celi et terre in teutonico.

- Item postilla ewangeliorum dominicalium a penthecosten usque ad adventum
 (Praha UK Krumlov Min. 73).
 Item collecta de sacramentis.
 Item biblia in theutonico, 2^a pars.
 Item legenda sanctorum in theotunico.
 Item Sermones.
 Item Excerpta super iura.
 Item Thabula super iura, informacionem.
 Item Testamentum vetus in pargameno.
 Item Ludovicus de sanctis in pargameno.
 Item Sermones de tempore et sanctis.
 Item Summa rethorice magistri Guidonis.
 Item legenda sanctorum in theotunico wlgari.
 Item biblia theotunicalis.
 Item iterum prima pars biblie theotunicalis.
 Item iterum Sermones.
 Item postilla Geminiani de tempore (Praha UK Krumlov Min. 3).
 Item Textus novi testamenti in papiro.
 Item postilla Alberti, quadragesimale Iacobini (Praha UK Krumlov Min. 5).
 Item Sumula super ewangelia super distinciones.
 Item Sermones de sanctis.
 Item Albertus super Missus est (Praha UK Krumlov Min. 7).
 Item postilla Conradi.
 Item Lira abbreviatus.
 Item Sermones diversi.
 Item Quadragesimale Iacobini (Praha UK Krumlov Min. 63).
 Item Collaciones fratris Nicolai ordinis fratrum minorum.
 Item Mariale in pargameno.
 Item descriptio potenciarum anime.
 Item liber intitulatus Laus Marie.
 Item omelia de tempore et s(anctis), egregium librum.
 Item martilogium in pargameno (Praha UK XIV B 15).
 Item missalia quinque in pargameno.
 Item missalia inpressa duo in papiro.
 Item missale unum in papiro scriptum.
 Item legenda de sanctis de tempore, magnum opus in pargamenc.
 Item Graduale de tempore notatum in pargameno.
 Item legenda s. Francisci in pargameno.
 Item ordinarium ordinis fratrum minorum in pargameno.
 Item epistolarium in pargameno.
 Item Breviarium scriptum in papiro.
 Item Collectorium in pargameno.
 Item duo psalteria in pargameno.
 Item Graduale de tempore et sanctis.
 Item decem et septem casule simplices.
 Item cappa flavea cum rosulis aureis.
 Item cappa rubea de axamito.
 Item cappa antiqua cum aurea apparencia.

- Item cappa rubea cum floribus distincta.
 Item cappa flavea ex axamito.
 Item cappa violacei coloris.
 Item dialmaticarum sex paria colorum diversarum.
 Item casula nigra ex ssamlat.
 Item casula nigra ex czendldort.
 Item casula nigra cum rosulis rubeis.
 Item casula rubea vetusta nimis.
 Item casule due coloris citrini.
 Item casula alba cum cruce aurea rosis desuper intextis.
 Item casula rubea ex damassko.
 Item casula flavea albis floribus intextis.
 Item casula violatici coloris ex taffat cum nova cruce.
 Item casula celestis coloris cum cruce cum angelis.
 Item casula celestis coloris cum floribus aureis et cum cruce aurea pulcra.
 Item casula violatici²⁾ coloris tendens ad flavum cum simplici cruce.
 Item casula viridis coloris cum flosculis pictis et nova cruce.
 Item casula grisei coloris cum coloribus diversis, cruce aurea simplici.
 Item casula diversorum colorum cum cruce magna multis ymaginibus.
 Item casula viridis coloris cum cruce aurea et multis ymaginibus.
 Item casula celestis coloris cum floribus coloris citrini cum cruce aurea sine ymaginibus.
 Item casula tam rubei quam flavei coloris.
 Item casula coloris celestis ex ssamlat cum cruce et ymaginibus.
 Item casula alba ex ssamlat.
 Item casula violacei coloris ex damassko nova sine cruce.
 Item casula grisei coloris ex damassko cum cruce simplici.
 Item flavei coloris ex axamito cum stellis aureis et cruce aurea.
 Item casula nigra ex axamito cum cruce simplici.
 Item casula nigra ex axamito sine cruce.
 Item casula olim rubea, nunc vero in colorem citrinum versa.
 Item casula grisei coloris cum multis pretextis.
 Item casula viridis coloris ex (ax)amito cum cruce simplici et cum rosulis.
 Item casula rubea ex axamito cum cruce.
 Item casule due rubeae ex axamito nove sine cruce.
 Item calices quatuor cum patenis deaurati.
 Item calices septem argentei cum patenis non deaurati.
 Item pectorale argenteum parvum cum crucifixo ex altera sancti Nicolai.
 Item monstrancia cum reliquiis parva sancti Petri et Pauli, Fortuni et Bachii.
 Item crucem argenteam cum ymagine s. Katherine.
 Item crucem argenteam deauratam cum cristallo rotundo et reliquiis multis signatis de lingno domini, Petri et Pauli, Andree, Katherine, apostolorum.
 Item humeralia quinque cum figmentis argenteis deauratis, videlicet ista:
 Primum cum tribus pectoralibus argenteis, partim deauratis.
 Item rubeum super axamito cum uno pectorali argenteo et duobus angelis.
 Item viridis coloris cum litteris deauratis: Maria hilf.
 Item viridis coloris ex damassko cum figmentis.
 Item rubeum cum ymagine beate virginis cum puero baiulantis cum parvis margaritis.

²⁾ sup. lin.: cei.

Item humerale cum ymagine s. Katherine et duabus litteris E deauratis.
 Item reliqua humeralia ex margaritis servantur apud sorores.

Orig.: Č. Krumlov, archiv. castelli: duo bifolia chart. sign. I 3 K^B 50. In f. 4b manu coeva: „Protož prosím vaše milosti.“ et manu 17.—18. saec. falsa descriptio: „Kloster Hobenfurth. Was in dem Kloster von Bücher beschrieben ist 1502. № 7° Litē. B.“

Recentiore aevo ut possessio voluminum firmaretur, in omnibus fere codicibus manu saec. 17.—18. in primis filiis inscriptum est: „Conventus Crumlovensis B. M. Virg. ordinis fratrum minorum Conv.“ vel „Monasterii Crumloviensis...“ vel simili modo. Monasterio sanctimonialium a. 1782 dissoluto libri multi infimae aetatis, quae sororibus pertinebant, in bibliothecam universitatis Pragensis pervenerunt (Klimesch, UB Klariss. CCCLXXXIII). Saec. 19. dimidio priore codices manu scripti medii aevi in dorsis signaturis albis, ex. gr.: „Z 2“ muniebantur. Saec. autem 20. ineunte codices hi in inter. parte teg. prioris vel in folio primo plumbo caeruleo numero Arabico solum, ex. gr.: „147“, signati sunt. Incunabula librique veteres typis impressi saec. 18.—19. signaturis in dorsis instructi sunt: 1. sign. nigra; 2. sign. alba; 3. sign. nigra veterrima in schedula. Bibliotheca usque ad autumnum a. 1938 in monasterio Crumloviensi integra fere asservabatur, quando codices manu scriptos Vladimír Herain Pragae in museum artium artificiorumque (Umprum) avexit, qui codices secundo bello gentium finito in bibliothecam universitatis Pragensis maximam partem pervenerunt. Incunabula et palaeotypi cum quinque codicibus manu scriptis in monasterio manserunt usque ad annum 1950, quando monasterio dissoluto in museum Crumloviense depositi sunt. Qui postea in bibliothecam Sanctae Coronae avecti sunt.

3.

List Filipa Beroalda Martinu Maršovi z Krumlova

„Doctori Martino Crumloviensi.“

Venerabili ac erudito domino Martino fratri optimo et colendo.

Mi Martine, mi frater, salve!

Vetus proverbium est Affricanis afferre semper aliquid novi. Epistola mea tibi quoque res novas scitu risuque dignas afferret. Quid hoc est? inquires. Ego ille maximus scortator, omnium mulierum vir, derisor maritorum, subsannator coniugalis fastidii, sponsus factus sum. Dominus Vincencius Paleotus ille iurisconsultorum nostratium clarissimus mihi nuperrime filiam desponsavit nec invenustam nec inamabilem. Ea nata est annos duodeviginti; flos est illibatus, benemorata, pudice casteque educata. Ut te breviter absolvam, facit ad stomachum. Spero id connubium futurum felicitatis voluptatisque plenissimum. Qui prius vitam celibem vivere destinaveram, nunc explosi celibatum nec recuso scribi in ordine maritorum. Scis illud ethnici poete improbari:

Nec dulces natos veneris nec premia noris.

Si ad nos in iubileo accesseris, invenies me auctum uxore, forsan et filiolo. Reliqua ex Vincentio cognosces, qui affatim omnia explicabit.

Mitto ad te libellum ex officina nostra depromptum, nulli meorum, ut ego censeo, postponendum. Tu perlege et iudica; scio tibi minime displiciturum, cui nihil non meum per placet. Cum alia erunt absoluta, que quottidie cuduntur, ad te ibunt.

Amicitiam enim fraternam, inter nos ceptam coalitamque, donec vixero, diligenter colam teque fraternè amabo. Mi Martine, nullo intervallo mea erga te benivolentia intermoriatur, sed vigeat floreatque perenniter, nam ut inquit ille, verus amor nullum novit habere morbum. Scribo, rescribe, visita me tuis litteris, que mihi sunt iucundissime. Mea tua sunt et tuorum.

Vale et me ama. Tota familia tibi salutem ascribit.
Ex Bononia die sexto Maii MCCCCLXXXVIII^o.

Totus Tuus Philippus Beroaldus.

Orig.: Č. Krumlov., bibl. casteli sine sign., in ultima pagina Operis ruralium commodorum Petri de Crescenciis, impressi Argentinae a. d. MCCCCLXXXVI, a Venceslao Rovnensi capellani Crumloviensibus dati. Epistola haec a Venceslao Rovnensi descripta videtur esse. (Ad proverbium Africani cf. Cic. De rep. II 54).

R E S U M É

J. Trška: De litteris Crumloviensibus medii aevi

Iam saeculi XIV. dimidio priore cum dominorum de Rosis seu de Rosenberg gratia Crumlov civitas Bohemiae, quam Eneas Silvius Piccolomini „Curvam insulam“ appellat, multum et potentia et opibus profecisset, codices manu scripti religiosi plerumque argumenti hic legebantur litteraeque dictabantur. Quibus temporibus de castro, ecclesia, civitate Crumloviensibus maxime Petrus de Rosenberg, summus regni Bohemiae camerarius, curavit; cui quoque auctori iura Bohemica, quae Kniha Rožmberská nuncupantur, ascribuntur. Saeculi huius dimidio posteriore litterarum studia in castro, ecclesia s. Viti, monasteriis fratrum et sororum s. Francisci et s. Clarae minorum florebant, libri diligenter describebantur, explicabantur, in bibliothecis asservabantur. Inter primos largissimosque donatores bibl. conventus Petrus de Rosenberg, praepositus capellae regiae in castro Pragensi, qui fratribus aliquot volumina splendida dedit, semper numerabitur.

Caroli IV. aevo natione Bohemica in hoc oppido celeberrimo invalescente, ut Bohemis perspicue et aperte praedicaretur, duae fratrum Rosensium uxores Germanicae nationis praedicatorum sive altaristam Bohemicum in ecclesia parochiali a. 1380 instituerunt. Cuius ad usum bibliothecam condiderunt curaveruntque, ut libri certo ordine dispositi summa cum vigilantia custodirentur neve cuiquam praeter lectores domesticos atque inquilinos exhiberentur. Hostislao de Bilsko plebano Crumloviensi eximio curam animarum usque ad annum mortis suae 1414 gerente cultus doctrinaque non solum Crumlovii, sed etiam per totum dominium Rosenbergense dominorum ipsorum auctoritate dilatantur. Dominorum de Rosis vi bibliotheca quoque ecclesiae Bavoroviensis iuxta institutiones bibliothecae praedicatoris Crumloviensis orta esse videtur. A dominis Rosensibus eorumque notariis, a monachis, praedicatoribus, capellanis, magistris, doctoribus, plebanis bibliothecae Crumlovienses vicinarumque civitatum ditabantur. E castro Crumloviensi libri saepe in rubea cute ligati rosisque pentaphyllis Rosenbergicis ornati donabantur. Primo saeculi XV. dimidio maxime crescebat praedicatoris seu altaristae Bohemorum ecclesiae bibliotheca, postea „capellanorum“ nuncupata, quippe qua omnes capellani utebantur, cuius fontes Latini et Bohemici, simplices et miniaturis exornati quattuor ordinibus et duabus capsis inserebantur atque iuxta capsas, ordines, litteras alphabeti signabantur (ex. gr. C. I or. 4 B).

Studia litterarum renascentium, quas olim in aula Caroli IV. et in domo episcopali Chremsiriensi Iohannes Noviforensis et familiares eius coluerunt, motibus Hussiticis Crumlovii cum arx, ecclesia, civitas, fidei catholicae addictae, Ulrico de Rosenberg astute dominante numquam captae essent hucque nonnulli canonici ecclesiae Pragensis et alii sacerdotes confugissent, interrupta non sunt. Crumlov caput fere catholicae partis fuit, ubi in dominio Ulrici satirae et accusationes et invectivae contra Hussitas et Viclephistas componebantur. Erant hi „Sermones ad Bohemos“ et multae aliae satirae Bohemicae contra utraque. Crumlovii et in arce et in ecclesia clerici vagi saepe morabantur ibique dictamina varia recitabant. Bohemi Crumlovienses in Italia Pataviique studebant domumque litteris humanioribus imbuti revertentur auctores Romanos, lectiones magistrorum, alios codices trans Alpes et Danubium ferentes. Itali rursus in vicem, qui in Bohemiam mittebantur, ut de religione Bohemorum disceptarent agerentque, Crumlovium frequentabant. Hic morabantur Iohannes de Capistrano et Iohannes de Carvayal cardinales praecipueque Eneas Silvius Piccolomini, qui ibi cum Venceslao de Crumlov amicitiam iunxit.

Annis 1450—1480 gens Rosensis maximam auctoritatem in ecclesia catholica regni

Bohemiae obtinuit. Crumlovio viri in iure canonico eruditissimi oriebantur locosque canonicorum Pragensium vel immo administratorum archiepiscopatus Pragensis adepti sunt. Quorum primus Venceslaus de Crumlov (+ 1460) fuit, qui et Hněvšín vocabatur, Eneae „familiaris primae admissionis“ causarumque palatii apostolici auditor, decretorum doctor Patavii eruditus, decanus, administrator archiepiscopatus Pragensis. Multos codices manu propria domi Pataviique exaravit; Patavii sibi comparavit Iohannis de Lignano Reportaciones decretalium (nunc Prag. Capit. I. VII) et Ciceronis opera philosophica orationesque selectas, quod corpus postea bibliothecae capellanorum legavit (nunc Pragae Mus. X A 9), Rhetoricam quoque Ciceronis, a. 1358 scriptam (nunc Prag. Capit. M. CXII), habuit. Composuit Orationem panegyricam de Meynharde, barone inclyto Novodomaeo, quae nunc desideratur. Quaestiones seu tractatus eius duo „De delacione preciosarum vestium“ et „De torneamentorum et hastiludiorum exercicio“ ad nos pervenerunt. Ad ius quoque spectant „Tractatus de restitutionibus bonorum alienorum quocumque modo quesitorum“ et „Modus legentibus Decretum intelligendi“. Fragmentum modo „Tractatus vel sermonis de ecclesia“ ad nos pervenit. Unitatem ecclesiae defendit et haereses impugnat in opere, quod „De signis hereticorum“ scriptum est. Contra Rokyczanam opera duo composuit: Accusationes contra Rokyczanam et Editionem contra Rokyczanam. Bibliothecae suae libros, qui plerumque littera „W“ cum numero signabantur insignique picto suo afficiebantur, postea post mortem Iohannis de Crumlov ecclesiae Pragensi legavit ac donavit. Fuit igitur non solum „cristianissimus et preclarissimus“ codice capituli Prag. O. LXXVIII testante, sed etiam vir bonus dicendi peritus Ciceronisque imitator quidam.

Iohannes de Crumlov, Šimanko Bohemice nuncupatus, decretorum doctor Patavii eruditus, canonicus, decanus, administrator, „homo litteratus“, inter ceteros capituli Pragensis canonicos humanitatis studia praecipue Crumlovii et Praegae exercebat; ad quos imprimis Hilarius de Litomierzicz (+ 1469), Iohannes de Rabenstein (+ 1473), Hanussius de Kolowrat pertinuerunt. Ecclesiae Crumloviensi Iohannes de Crumlov quoque quosdam libros legavit.

Familiae Rosensi firmissime adhaesit filius tertius Ulrici Iodocus de Rosenberg, episcopus Vratislaviensis, „vir prudentie egregie“ Iohanne de Rabenstein teste. Qui opera aliquot lingua Bohemica conscripsit.

Saeculo XV. exeunte Bohemi Bononiam frequentabant, ut lectiones fautoris sui Philippi Beroaldi, litterarum professoris, audirent. Fuit hic imprimis Alexander de Crumlov, decretorum doctor, Petri et Ulrici Rosensium praeceptor, postea plebanus Crumloviensis canonicusque Pragensis. Cui nonnullas Beroaldus epistolas misit. Plus a Beroaldo laudatus est Martinus Mareš de Crumlov, qui apud eum Bononiae sumptibus Venceslai Rovnensis, sororis suae mariti, annis 1487—1493 litterarum renascentium studio operam dabat maximamque partem codicis Prag. Mus. X B 13, epistolas Beroaldi ad Bohemos aliaque scripta continentis, hic descripsit. Decretorum doctor, canonicus Vratislaviensis, plebanus Crumloviensis (+ 14. II. 1499) fuit. Editiones multas auctorum antiquorum typis impressas sibi comparavit.

Libros Martini Crumloviensis post mortem eius Venceslaus Rovnensis (1448—1531), sororius eius, acquisivit; qui principum Rosensium cancellarius, auctorum antiquorum amator insignis codicumque nonnullorum scriptor a Bohuslao de Lobkowicz in epistolis laudatus est. Bibliothecam suam ditissimam variis modis collegit. Annis 1518—1520 Venceslaus secretarius Rosensis domum capellanorum seu capellaniam ad ecclesiam s. Viti erexit, cuius in capella bibliothecam, thesauros quondam praedicatoris sive altaristae Bohemorum in se continentem, capellani collocaverunt. Anno 1521 cancellarius liberalis et munificus bibliothecam permultis libris suis scriptis et impressis locupletavit unicuique fere dedicationem inscribens.

Media aetate exeunte arteque typographica increbrescente alii quoque clerici bibliothecas habuerunt, ex. gr. Bartholomeus Trnko, praedicator Bohemorum ligatorque. In monasterio Georgius de Opavia et Michael de Carnovia fratres minores de bibliotheca curabant, cuius libri a. 1502 descripti sunt.

Cum auctor constructae domus de vita decessisset, litterarum Crumloviensium medii aevi historia finivit.

